Romas Jarockis

Research on Spitrėnai hill-fort, 1997

In 1997 in the disturbed part of Spitrėnai hill-fort (Utena district) LIH examined an area of 113 m². There was discovered a piece of a stone axe, flint cores as well as pottery with a brushed and plain surface. The hill-fort is dated to early Iron Age–first centuries A.D.

Romas Jarockis

Raktuvės piliakalnio Žagarėje papėdės gyvenvietės 1996–1997 metų tyrinėjimai

Raktuvės kalnu vadinamas piliakalnis yra Žagarės miestelio (Joniškio raj.) V pakraštyje, dešiniajame Švietės upės krante, 100 m nuo upės vagos ir 700 m į R nuo Žvelgaičio piliakalnio. Piliakalnį iš ŠV juosia platus Švietės slėnis, iš P–PV – pelkėta lyguma.

Piliakalnio šlaitai siekia 6–7 m aukštį. PV šlaito papėdėje pastebima griovio, skyrusio piliakalnį nuo likusios kalvos dalies, žymių. Piliakalnio aikštelė yra apie 70 m ilgio ir iki 30 m pločio, orientuota ŠR–PV kryptimi. Aikštelės ŠR pakraštyje, atrodo, būta pylimo.

XIX a. viduryje piliakalnio aikštelėje buvo atidarytos miestelio katalikų kapinės, todėl šiandien piliakalnio kultūrinis sluoksnis beveik sunaikintas. Laidojama buvo ne tik aikštelėje, bet ir šlaituose. Aikštelės centre stovi sena medinė koplyčia. Pylimo kampe – nedidelė stulpinės konstrukcijos varpinė.

Raktuvės piliakalnio vardas rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėtas 1272 m., kada Ordinas sudegino čia stovėjusią žiemgalių pilį. Rašytiniuose šaltiniuose yra išlikę šie vietovės pavadinimai: *Racketen, Racken, Ratten.* Taip pat yra žinomas ir vėlesnis, 1426 metų dokumente užfiksuotas, šios vietovės pavadinimas *Rattowscher Bergh.* Raktės pilies vieta nekelia abejonių, dar XIX a. ji lokalizuota Raktuvės kalne Žagarėje.

7 dešimtmečio viduryje šią vietą lankė kraštotyrininkas J. Šliavas. Raktuvės piliakalnyje jis rado kultūrinio sluoksnio liekanų bei archeologinių radinių: varinės skardos gabaliuką, balto stiklo vėrinio narelį, keletą žiestųjų puodų šukių. Nemažai žiestųjų puodų šukių buvo rasta ir piliakalnio ŠV papėdėje, plote tarp piliakalnio ir Švietės upės, o PR papėdėje – keliolika lipdytinių puodų šukių grublėtu paviršiumi bei geležies gargažių (radiniai saugomi Žeimelio muziejuje). J. Šliavo teigimu, piliakalnį iš visų pusių supo vandens griovys, kurio žymių jo lankymosi metu dar buvo galima matyti.

1968 m. Raktuvės piliakalnį žvalgė LII, o 8 dešimtmečio pradžioje – MMT.

1996 m. LII Raktuvės piliakalnio gyvenvietėje vykdė žvalgomuosius tyrinėjimus. Piliakalnio aplinkoje buvo padaryta 11 gręžinių. Jie parodė, kad gana intensyvus kultūrinis sluoksnis su gausiais degėsiais ir molio tinko gabaliukais yra išplitęs į PR–R–ŠR–Š ir ŠV nuo piliakalnio ir apytiksliai užima tokią teritoriją: 180x60 m Š–ŠR papėdėje ir 100x60 m ŠV, iš viso apie 2 ha plotą. Storiausias ir intensyviausias kultūrinis sluoksnis pasirodė esąs Š–ŠV pusėje tarp piliakalnio ir Švietės upės, kur vietomis jo storis siekė iki 1,2 m. Kitose vietose svyravo apie 30 cm. Piliakalnyje ir į PV nuo jo esančioje aukštumoje – priešpilyje gręžiniai nebuvo daromi, nes visa ši teritorija yra senosios ir naujosios Žagarės miestelio katalikų kapinės.

Teritorija aplink piliakalnį šiuo metu yra šienaujama pieva; paminklinėje teritorijoje, išskyrus namų valdą ŠR piliakalnio papėdėje, kokių nors žemės kasimo darbų ar arimo nepastebėta.

1997 m. Raktuvės piliakalnio papėdės gyvenvietėje, siekiant nustatyti, kiek kultūrinis sluoksnis išplitęs, kiek išlikęs ir koks jo storis namų valdos žalojamoje ŠR gyvenvietės dalyje, buvo iškasti 7 1x1 m dydžio šurfai ir ištirtas 25 m^2 plotas ardomoje gyvenvietės dalyje į PV nuo piliakalnio. Iš viso ištirtas 32 m^2 plotas.

Namų valdos žalojamoje dalyje šurfais nustatytas iki 15 cm storio fragmentiškas ir labai apardytas kultūrinis sluoksnis. Jis glūdi po XIX–XX a. sluoksniu, kuris yra iki 50 cm storio. Šurfuose rasta archeologinių radinių: lipdytinės keramikos šukių brūkšniuotu ir grublėtu paviršiumi, ankstyvosios žiestosios keramikos, kaulinis verpstukas.

Ploto Nr. 1 tyrinėjimai parodė, kad kultūrinis sluoksnis šioje papėdės gyvenvietės dalyje išlikęs kiek geriau, yra vientisas, su gausiais degėsiais, apdegusiais akmenimis ir vietomis siekia iki 40 cm storio. Plote Nr. 1 rasta archeologinių radinių: lipdytinės keramikos šukių grublėtu ir lygiu paviršiumi, ankstyvosios žiestosios keramikos, molio tinko gabaliukų.

Raktuvės piliakalnio papėdės gyvenvietės archeologiniai radiniai ir ištirto ploto bei šurfų sienų stratigrafinė analizė leidžia teigti, kad nuo I tūkstantmečio pradžios iki ankstyvųjų viduramžių pradžios (X–XIII a.) šalia piliakalnio egzistavo gana didelė gyvenvietė. Jos gyvavimo pabaigą galima būtų sieti su rašytiniuose šaltiniuose minima data – 1272 metais, kada Livonijos ordinas sudegino Raktuvės pilį. Remiantis istorine medžiaga, kurią patvirtina ir archeologijos tyrinėjimai, Raktuvės piliakalnio papėdė vėl buvo žmonių apgyvendinta sparčiai plečiantis Žagarės miesteliui XIX a. antrojoje pusėje–XX a. pradžioje.

Romas Jarockis

Research on the foot settlement of Raktuvė hill-fort in Žagarė, 1996–1997

In 1996–1997 in the foot settlement of Raktuvė hill-fort (Žagarė, Joniškis district), that occupies a territory of 2 ha, LIH made 11 boreholes. A total area of 32 m^2 was examined, where a number of findings were collected: an up to 12 m thick habitation zone with modelled and wheel-made pottery, a bone spindle, remains of clay and daub structure. The findings are ascribed to early 1st millennium–the 13th century.

Romas Jarockis

Luponių piliakalnio papėdės gyvenvietės 1997 metų tyrinėjimai

Luponių (Šiaulių raj., Kužių s-ja) piliakalnis, vadinamas Perkūnkalniu, yra 1 km į PR nuo Verbūnų gyvenvietės, kelio Verbūnai–Luponiai dešinėje pusėje.